

În 1880, Lev Nikolaevici Tolstoi începe să critice în scrierile sale Biserica Ortodoxă, acuzând-o că e preocupată numai de ritualuri și dogme, fără să-i pese de învățătura originară a lui Isus. Deși cenzura împiedică publicarea cărților în care își exprimă aceste idei, poziția lui Tolstoi e binecunoscută, ceea ce face ca în 1901 Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse să-l excomunică. În scrisoarea de răspuns la decizia Sinodului, Tolstoi spune: „Am început prin a iubi credința mea ortodoxă mai mult decât liniștea mea, apoi am iubit creștinismul mai mult decât biserica mea, acum însă iubesc adevărul mai mult decât orice pe lume. Și chiar și acum pentru mine adevărul se suprapune cu creștinismul, așa cum îl înțeleg eu.” Tolstoi moare în 1910, după ce refuzase ferm să se întoarcă în sânul Bisericii. E înmormântat fără fast într-o pădure lângă Iasnaia Poliana.

LEV TOLSTOI

Despre Dumnezeu și om

Din jurnalul ultimilor ani
(1907–1910)

Traducere din rusă de
ELENA DRĂGUȘIN-RICHARD

NOTĂ ASUPRĂ EDIȚIEI	5
---------------------------	---

DIN JURNALUL ULTIMILOR ANI

1907	11
1908	65
1909	109
1910	175

CUGETĂRI ȘI AFORISME CONSEMNAȚE DE D.P. MAKOVITKI

1907	219
1908	231
1909	243
1910	253

ANEXĂ. Despre Tolstoi	267
-----------------------------	-----

1907

...Iubirea față de dușmani, față de cei care urăsc nu e o exagerare, cum pare la prima vedere, ci e ideea de bază a iubirii. La fel ca neîmpotrivirea, oferirea celui alt obraz nu e exagerare și parabolă, ci lege, legea neîmpotrivirii, fără de care nu poate exista față creștinismul. Creștinismul nu poate exista nici fără iubirea de cei care urăsc...

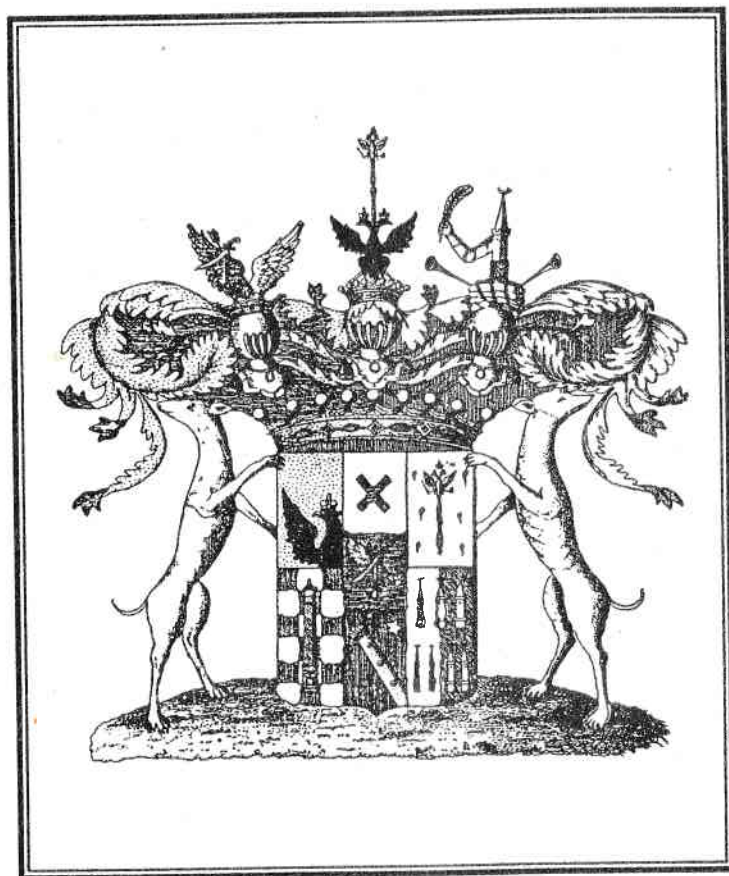
Poate greșesc, dar mie mi se pare că abia acum, așa cum sunt, bune sau rele, roadele pomului meu au dat în pârg. (14 ianuarie)

Cât de îngrozit trebuie să se simtă omul singur pe lume, rupt de toate! Dacă, oricât ar rătăci, omul n-ar simți legătura spirituală cu lumea, cu Dumnezeu, n-ar putea trăi. Dacă însă pierde conștiința acestei legături, nu mai poate să trăiască și se omoară. Asta explică aproape toate sinuciderile. (14 ianuarie)

Muncitorii, în general săracii, nu sunt mai buni, ci mai răi decât bogații, îi judecă și îi invidiază. Pentru asta sunt vrednici de milă mai mult decât pentru sărăcia lor. Bogații sunt însă întotdeauna mai imorali decât săracii, profită de munca lor, trăiesc în trândăvie, și mai ales pentru asta sunt vrednici de milă. (14 ianuarie)

Viața nu e în mișcare, ci palpită, freamătă în fiecare ființă. Faptul că mie mi se pare că viața se deplasează în timp este o iluzie. Viața doar se manifestă tot mai mult și mai mult în timp. Soarele nu se deplasează în timp ce norii care îl acopereau îl descoperă din nou. (14 ianuarie)

Bucură-te, și iară spun ție, bucură-te. Dacă trăiești cum se cade, bucuria e neîncetată. Îmi dau seama de asta la bătrânețe.

BLAZONUL CONTELUI TOLSTOI

Bătrânețea mă bucură. Sunt minute bune când mă bucură și apropierea morții. (14 ianuarie)

Conștiința e limitată în spațiu și timp, dar în sine e independentă. E liberă, dar se poate exprima, manifesta numai în spațiu și timp. (14 ianuarie)

Da, nu Rusia trebuie salvată, ci ceea ce este de milioane și milioane de ori mai scump decât închipuita existență a Rusiei, sufletul nostru. (14 ianuarie)

N-aș vrea să mor fără să exprim ce simt și înțeleg acum cu toată claritatea. E caraghios că scriu la sfârșitul vieții un adevăr cunoscut de toată lumea, iar adevărul acesta cum îl înțeleg eu acum, sau mai degrabă cum îl simt, îmi pare absolut nou. Adevărul e că trebuie să-i iubim pe toți și să ne clădim viața așa încât să-i putem iubi pe toți. Aș vrea să scriu o astfel de lege a lui Dumnezeu pentru copii. (14 ianuarie)

Nu trebuie să ne închipuim că e nevoie ca viața oamenilor religioși să fie copleșită de grija susținerii religiozității și că ea trebuie să fie plicticoasă, închinată unei activități abstracte. Dimpotrivă, viața oamenilor care au un temei religios nu poate să nu fie plină de bucurie și complet liberă de preocuparea pentru religiozitatea lor.

A gândi altminteri e ca și cum am crede că oamenii cu vederi politice și științifice nu vorbesc decât despre politică și știință. (14 ianuarie)

Învățătura religioasă trebuie să stea la baza educației. Educația fără învățătura religioasă (așa cum se face la noi) nu e educație, ci deopotrivă depravare și amortirea capacităților superioare. (14 ianuarie)

Pentru a nu trăi chinuit trebuie să ai în față nădejdea bucuriei. Însă ce nădejde a bucuriei mai poate fi, când ai în față bătrâ-

nețea și moartea? Există numai o ieșire din această situație, să-ți închini întreaga viață desăvârșirii spirituale, în comuniune tot mai mare cu Dumnezeu. Numai atunci viața este bucurie neîntreruptă, iar moartea este și ea o bucurie. (14 ianuarie)

Dintre organele omului, mai presus de toate este rațiunea, iar omul nu poate, nu trebuie să renunțe la ea, căci viața lumii e lucrarea oamenilor călăuziți de rațiune. Buna înțelegere a oamenilor se va realiza nu prin refuzul rațiunii, ci prin recunoașterea de către toți a legilor ei. (14 ianuarie)

Un anarhist cu idei expropriatoare le spunea odată prin sate țăranilor că nu trebuie să muncească pentru stăpâni și că trebuie să le confiște ce consideră ei (stăpânii) că le aparține. Aș fi vrut să-l întreb pe el și pe învățătorii lui: pentru chiaburul care are 10 cai, e cărauș sau face cărămizi ș.a.m.d., se poate munci sau nu? Dacă încă se mai poate, atunci unde ne oprim? Și dacă stabilim pentru cine nu se poate munci, cum putem afirma, legifera asta? Vom stabili legi care se vor pune în aplicare cu forța? Dar atunci vor exista noi abuzuri ale puterii. (2 februarie)

Organizarea societății pe baza constrângerii are ca scop curmarea actelor de violență între oameni. Pe când cugetarea, experiența și întreaga istorie ne arată că dreptul la constrângere oferit unora nu a putut și nu poate împiedica oamenii să încalce rânduiala existentă și să recurgă la violență. Reiese că o rânduială întemeiată pe constrângere va duce doar la sporirea numărului celor care folosesc violența. (2 februarie)

...Aș mai adăuga la ideea imposibilității de a organiza societatea fără constrângere și că, așa cum societățile antice erau de neconceput fără sclavi, ar fi fost de asemenea de neconceput fără niște ființe și mai nefericite decât sclavii, fără stăpâni.

Sclavii au fost eliberați, e timpul să fie eliberați și acești nefeciciți. (10 februarie)

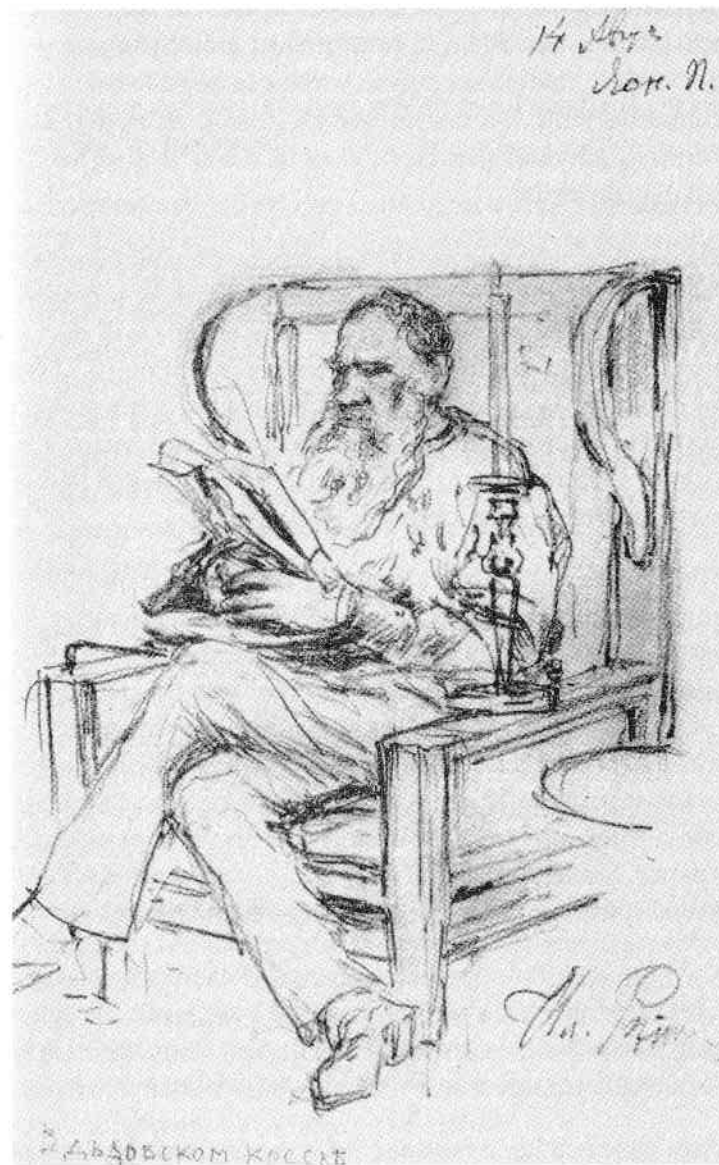
Pentru a înțelege limpede irealitatea spațiului (corporalității) și timpului (mișcării), faptul că și una și alta sunt numai limitări ale gândirii noastre, trebuie să concep și că trupul meu în spațiu, precum și mișcarea mea în timp sunt în egală măsură infinit mici în comparație cu marele infinit (pe care nu pot să nu-l accept) și infinit mari în comparație cu cele infinit mici la care trebuie neapărat să cugetăm. (13 februarie)

Tocmai m-am gândit că oamenii limitați intelectual, așa-numiții materialişti, se sustrag dinaintea oricăror raționamente serioase despre însușirile naturii umane și ale rațiunii (vezi Kant, Platon, Hristos) considerând că toate acestea sunt doar „filozofie“ incertă, neclară, contradictorie, în cadrul căreia toate raționamentele sunt inutile. (13 februarie)

Ce fenomen uimitor că brahmanismul, în ciuda înțelegerii sale religioase mult superioare iudaismului, a fost supus acelorași denaturări, dacă nu chiar unora mai grave, sau mai degrabă a fost invadat de tumori. (13 februarie)

Atât de rar întâlnim, și încă și mai rar simțim, adevărata iubire, iubirea față de iubire, iubirea nu numai față de toți oamenii, dar și față de tot, de Dumnezeu. Doamne, ajută-mă să trăiesc în această iubire, vino și sălășluiește în mine. (13 februarie)

Revoluționarii sunt mânați mai ales de invidie, ambiție și iubire de putere. Și ceea ce e mai rău, aceste sentimente urâte sunt mascate de falsă iubire și compasiune pentru popor și, ceea ce e și mai ridicol, de falsă iubire de libertate: se aservesc puterii, în cea mai cumplită dintre sclavii, din dragoste de libertate! (13 februarie)

I. REPIN, TOLSTOI ÎN FOTOLIUL BĂTRÂNESC.
DESEN ÎN CREION, 1887.

Gândim și spunem: de ce Dumnezeu nu ne-a spus voia Sa prin cuvinte, dar uităm că prin cuvinte, întotdeauna imprecise, neclare, mereu incomplete, vorbesc în imperfecțiunea lor numai oamenii; Dumnezeu are alt limbaj, alt mijloc de a transmite adevărul: prin faptul că ne face conștienți de natura Lui. (13 februarie)

Viața se întemeiază pe *năzuința* noastră nemărginită *spre bine*. Dar, ca ființe mărginite și separate, nu primim niciodată întreg acel bine pe care îl dorim. Binele suprem îl putem primi numai ca participanți nu doar la viața omenirii, ci și a tot ce există. Iar această posibilitate de a participa la viața *Întregului* o avem dacă devenim conștienți că suntem acel început spiritual care ne dă viață. Conștiința acestui fapt se manifestă în noi prin iubire. (13 februarie)

...Trăim aici viața noastră separată și viața unei alte ființe, mult mai cuprinzătoare, care include ființările noastre separate așa cum corpul nostru include toate celulele separate care îl alcătuiesc. Și de aceea activitatea noastră spre binele celui *Întreg* nu se irosește, așa cum nu se irosește activitatea celulelor pentru întregul organism. Poate de aceea moartea este doar un transfer al conștiinței dintr-o persoană separată într-o ființă mai cuprinzătoare, care include persoanele separate. Și asta probabil fiindcă întreaga viață omenească este numai sporirea continuă a conștiinței. (13 februarie)

Ar fi bine să ne amintim mereu că viața, viața trupească a unei ființe separate nu e o stare, ci o mișcare perpetuă. Viața e o stare numai pentru conștiința celui spirit în relație cu care viața trupească este mișcare perpetuă. (13 februarie)

Viața luminează (de la naștere până la moarte) este înțelegerea tot mai bună de către om a spiritualității sale. Pentru ca acest lucru să fie posibil trebuie ca ființa spirituală să se deschidă

tot mai mult. Această deschidere ne apare ca mișcare în timp și spațiu a trupului. (13 februarie)

Mișcarea se raportează la timp la fel cum se raportează corpul la spațiu. (13 februarie)

Astronomia este știința care arată în modul cel mai limpede cât de iluzorii sunt spațiul și timpul. Trebuie să fii complet idiot sau savant pentru a nu înțelege că, dacă sunt atâtea miliarde de kilometri până la Sirius, ar trebui, conform aceluiași raționament, să existe și stele la distanțe care nici măcar nu pot fi scrise în cifre în spațiul dintre noi și Sirius. Iar aceasta ar fi doar o mică fracțiune din distanța până la lumi și mai îndepărtate, și tot așa la nesfârșit. Și dacă așa stau lucrurile, e limpede că lumile astea nici măcar nu există, ci ne arată doar că reprezentările noastre sub forma timpului și spațiului sunt iluzorii. (13 februarie)

Bogatul cumsecade îl compătimește pe sărac și se rușinează de bogăția sa, iar adesea dorește sincer să-i facă un bine săracului. Chiar și săracul cumsecade îl invidiază aproape mereu pe bogat, îi este ciudă că e sărac și i-ar face mai curând rău decât bine bogatului.

Mai ales în privința asta săracii sunt vrednici de milă. (13 februarie)

E ușor de zis: nu trebuie să-i urăști pe oamenii răi, ci, dimpotrivă, să-i compătimești și să-i iubești. Așa este. Dar pentru a face sincer acest lucru, există numai o singură cale: a-L vedea, a-L simți și a-L iubi în ei pe acel Dumnezeu care se află și în tine și în ei. Pentru a fi în stare de asta, trebuie să devii conștient că Dumnezeu e în tine și să-L iubești. Și de aceea totul, totul depinde de asta. (13 februarie)

Judecă-i pe alții la fel ca pe tine însuși. Căci ei sunt tu. Și de aceea fii îngăduitor cu faptele lor rele, așa cum ai fost și ești

cu tine. Și tot astfel dorește căința și îndreptarea păcatelor lor, așa cum nădăjduiești să ți se ierte ale tale. (13 februarie)

Toate credințele au același întemeiere. Și nu poate fi altminteri, omul e același pretutindeni. (13 februarie)

Uitarea de sine e necesară și în doctrinele religioase; trebuie să uiți tot ce ți-e drag, familiar, pentru a te pune de acord cu alte doctrine. (13 februarie)

De ce ne avântăm înainte, mereu înainte? Pentru că viața e descoperire. (13 februarie)

Eliberarea poporului, constituția, felurile libertăți, mărirea statului, patriotismul, cea mai bună rânduială socială, toate sunt numai poleieli sub care se ascund invidia, iubirea de putere, ambiția, orgoliul, trândăvia, disperarea. Urmările acestor intenții bune sunt lupta împotriva tuturor, ura în locul iubirii și o decădere tot mai mare a moravurilor. (13 februarie)

Viața ni se prezintă ca mișcare. Pentru ca mișcarea să existe trebuie să avem un punct fix față de care să se producă mișcarea. Conștiința spiritualității noastre e un astfel de punct. Ceea ce ne apare ca mișcare este ridicarea vălurilor ce acoperă duhul pe care îl aflăm în noi. (13 februarie)

Viața noastră ni se pare mișcare, începând cu nașterea și sfârșind cu moartea. Iar noi vrem să judecăm prin prisma vieții noastre trecătoare întreaga viață, atribuindu-i mișcare, început și sfârșit. Vorbim despre facerea lumii sau zămislirea ei, despre sfârșitul lumii și despre dinamica vieții în lume, în vreme ce termenii aceștia sunt proprii numai părții noastre limitate de viață, nicidecum nu pot fi proprii întregii vieți a lumii. (13 februarie)

Una din cele mai nefaste rătăcirii ale celor ce vor să-și îmbunătățească viața e părerea că există o ordine, o rânduire socială în care oamenilor le poate fi mai bine decât în oricare alta. Lupta cronică a partidelor, păturilor sociale care formează aparența ordinii, toate astea sunt doar amăgiri care aduc cu ele un nou rău fiindcă îi distrag pe oameni de la singura preocupare ce ar duce la o mai bună rânduire socială: lucrul oamenilor asupra lor înșiși. (13 februarie)

Presa înlocuiește tot mai mult comunicarea personală dintre oameni. Această substituție defavorizează mai ales comunicarea iubitoare dintre oameni. Oricât de mari ar fi avantajele răspândirii presei, acest dezavantaj aproape că înclină balanța de partea opusă. (13 februarie)

Conștiința religio-metafizică are patru trepte:

- 1) Știu că exist.
- 2) Știu că există alți oameni și alte ființe.
- 3) Știu că începutul, temeiul existenței tuturor oamenilor, animalelor și tuturor celor câte există este același în ele ca și în mine.
- 4) Năzuiesc spre unirea temeiului vieții mele cu viața altor ființe prin iubire. (13 februarie)

N-am cum să știu nimic în mod nemijlocit despre ce a fost pe când eu nu eram, n-am cum să știu cum era viața mea în pânțele mamei și în prima copilărie, nu știu nimic în mod nemijlocit despre ce s-a întâmplat cu mine în timpul somnului sau uitării de sine. Toate astea n-ar exista dacă n-ar fi oameni ca mine, de la care aflu ce știau despre viața necunoscută mie și despre ce o precede. Toate astea sunt rezultatul comunicării mele cu alți oameni, care prin povestirile lor îmi dau o imagine despre ce s-a întâmplat și cu mine și până la mine. Aceste mărturii sunt necesare numai pentru înlănțuirea exterioară a fenomenelor, dar în sine nu fac parte din viața mea, nu-mi